

TÜRKİYE ALABALIK YETİŞTİRİCİLİĞİNİN SU ÜRÜNLERİ SEKTÖRÜ VE ÜLKE EKONOMİSİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Kadir DOĞAN

Istanbul Üniversitesi Su Ürünleri Fakültesi, Yetiştiricilik Bölümü Ordu Cad. No: 200, 34470 Fatih - İstanbul
E.mail : kadogan@istanbul.edu.tr

ÖZET

Tarım sektörü içerisinde önemli bir yeri olan su ürünleri sektörü; değerli besin kaynağı olmasının yanı sıra iş kolu bakımından sosyo-ekonomik alanda önemli bir yere sahiptir. Bu yapıdan dolayı alabalık yetiştiriciliği ülkemizde önemli ekonomik girdi ve istihdam sağlayan iktisadi faaliyet alanı haline gelmiştir. Türkiye'de, 1990 yılında 3.323 ton olan gökkuşuğu alabalığı yetiştiriciliği son yıllarda hızlı bir artış göstererek 2008 yılında 68.649 tona ulaşmıştır. Bu çalışmada, gökkuşuğu alabalığı yetiştiriciliğinin mevcut potansiyeli, ekonomiyeye olan katkısı, sektörün sosyo-ekonomik yapısı ile işletmelerin bölgeler ve illere göre yapısal ve ekonomik durumları analiz edilmiştir. Ülkemiz genelinde yaygın olarak yetiştiriciliği yapılan bu tür 76 ilde 1.427 adet işletmede faaliyetini sürdürmektedir. Toplam yetiştiricilik üretiminin %45,1'i alabalık yetiştiriciliğinden elde edilmektedir. Bu oran dikkate alındığında ülke ekonomisine sağladığı katma değer 2008 yılı verilerine göre toplam su ürünleri gelirinin %14,2'sini, yetiştiricilik gelirinin ise %32,6'sını (277.317.000 YTL) oluşturmaktadır.

Araştırma sonucunda, mevcut olan işletmelerin %29,9'u Karadeniz, %21,7'si Akdeniz, %6,2'si Marmara, %10,7'si İç Anadolu, %17,7'si Ege, %12,1'i Doğu Anadolu, %1,7'si ise Güney Doğu Anadolu Bölgesi'nde faaliyet göstermektedir. İllere göre değerlendirildiğinde en fazla işletmenin bulunduğu il Denizli (108), üretim miktarı ve katma değer olarak da 12.441 ton üretim 47.275.800 YTL ile Muğla ilk sırada yer almaktadır. Toplam proje kapasitelerinin en düşük olduğu il Bingöl (6 ton), en yüksek olduğu ise Muğla (13.403 ton) olarak tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: gökkuşuğu alabalığı, işletme, proje, yapısal özellikler, ekonomik analiz

GİRİŞ

Su ürünleri sektörü; ülkemiz tarım sektörünün üç temel unsurundan birisi olup, insan beslenmesine katkısı, sanayii sektörüne hammadde sağlaması, istihdam imkanı oluşturması ve yüksek ihracat potansiyeline sahip bulunması gibi sebeplerden dolayı önemli bir ekonomik uğraşı alanı konumuna sahiptir. 2008 yılı verilerine göre su ürünleri sektörü tarım sektörü içerisinde yarattığı katma değer 2008 yılı fiyatlarıyla % 3,12 olarak gerçekleşmiştir. Su ürünleri üretim miktarı 646.310 ton ve üretim değeri ise 1.947.824.480 YTL olmuştur. Elde edilen bu üretim değerinin % 47,7'si deniz balıklarından, %5,7'si diğer deniz ürünlerinden, % 5,9'u içsu ürünlerinden ve % 43,7'si yetiştiricilik yoluyla elde edilmiştir (Anon, 2009, Gözğözoğlu ve ark., 2009).

Bu özelliklerinden dolayı girişimciler ülkemizin zengin su kaynaklarını değerlendirerek alabalık yetiştiriciliğine yatırım yapmışlardır. Alabalık yetiştiriciliği ülkemizde önemli ekonomik girdi ve istihdam sağlayan iktisadi faaliyet alanıdır. Yetiştiriciliğin ilk başladığı yıllarda 1 adet olan alabalık işletmesi yıllar itibarıyla artış göstererek, 1997 yılında 684 (Çelikkale ve ark., 1999), 2004 yılında 992 (Doğan ve Güven, 2005), 2008 yılında 1.342 (Yavuzcan ve ark, 2010) olmuş ve günümüzde 2009 yılında 1.427 ye yükselmiştir. Türkiye'de yetiştiricilik yapmaya uygun 76 ilde çok sayıda alabalık yetiştiricilik tesisi kurulmuş ve faaliyetlerine devam etmektedir (Anon, 2010). 1986 yılında 990 ton olan üretim, 1990 yılında 3.323 tona çıkmış 2008 yılında ise 68.649 tona ulaşmıştır (Anon, 2009). Elde edilen üretim değerleri göstermektedir ki, Türkiye'de toplam yetiştiricilik üretiminin %45,1'lik bölümünü denizde ve iç sularda yetiştirilen gökkuşuğu alabalığı oluşturmaktadır.

Ülkemizde alabalık yetiştiriciliği yapan işletmelerin ele alındığı bu çalışmada Türkiye'deki alabalık yetiştiriciliğinin ilk başlangıcından günümüze kadar olan süreç içerisinde sayısal ve üretim kapasitelerinin artışının ortaya çıkarılması yeni yatırımcılara olumlu yönde katkı sağlayacaktır.

MATERYAL VE METOT

Bu çalışmanın materyalini Türkiye'de denizlerde ve iç sularda gökkuşuğu alabalığı yetiştiriciliği yapan işletmeler oluşturmaktadır. Bu amaçla Tarım ve Köyşleri Bakanlığının, Tarımsal Üretim Genel Müdürlüğü kayıtları kullanılmıştır. Elde edilen kayıtlardan alabalık yetiştiricilik işletmelerinin sayıları ile illere göre dağılımları, proje kapasiteleri ve bölgesel dağılımları araştırılmıştır. Ayrıca su ürünleri ve proje yapımları ilgili resmi kurumlardan alınan veriler değerlendirilerek işletme sayıları, proje kapasiteleri, üretim miktarları ve üretim değerleri tablolar halinde verilmiştir.

BULGULAR

Türkiye'de yetiştiriciliği yapılan gökkuşuğu alabalığı işletmelerinin illere göre dağılımı proje kapasiteleri ve 2008 yılı üretim değerleri (Tablo 1)'de verilmiştir. Çalışmada, 76 il sınırları içerisinde 1.427 adet 101.737 ton/yıl kapasiteli gökkuşuğu alabalığı yetiştiricilik işletmesinin olduğu tespit edilmiştir. Alabalık yetiştiriciliğinde 2008 yılı üretimi 68.649 ton olarak gerçekleşmiştir. Üretilen balıkların satış fiyatları, dağıtım ve pazarlama durumuna göre farklılık göstermekte olup ülke genelinde porsiyonluk alabalığın kilogram satış fiyatı 3.11 YTL ile Burdur'da en düşük, 5.68 YTL ile Iğdır'da en yüksek fiyattan satıldığı tespit edilmiştir.

Alabalık üretiminin 2008 yılı verilerine göre su ürünleri sektörüne ve ülke ekonomisine sağladığı katma değer 277.317.000 YTL olarak gerçekleşmiştir. Bu katkıda 47.275.800 YTL ile ilk sırayı Muğla, 46.200 YTL ile son sırayı ise Nevşehir almıştır. Alabalık işletmelerinin coğrafi bölgeler itibarıyla dağılımları incelendiğinde ilk sırada Karadeniz Bölgesi %29,9 (429), son sırada ise Güney Doğu Anadolu Bölgesi'nin %1,7 (24) yer aldığı saptanmıştır (Tablo 2, 3).

Tablo 1. Gökkuşuğu Alabalık İşletmelerinin İllere Göre Dağılımı Proje Kapasiteleri ve 2008 Yılı Üretim Değerleri (Anon, 2009; Gözğözoğlu ve ark, 2009; Anon, 2010)

İller	İşletme Sayısı	Proje Kapasitesi (Ton/Yıl)	2008 Yılı Üretimi (Ton)	2008 Yılı Ekonomik Değeri (YTL)	İller	İşletme Sayısı	Proje Kapasitesi (Ton/Yıl)	2008 Yılı Üretimi (Ton)	2008 Yılı Ekonomik Değeri (YTL)
Adana	26	1.550	970	4.202.795	K. Maraş	34	5.049	2.652	11.934.000
Adıyaman	5	98	86	399.609	Karabük	6	145	83	454.840
Afyonkarahisar	5	441	314	1.570.000	Karaman	15	1.518	1.543	6.943.500
Amasya	2	35	23	103.500	Kars	1	25	32	176.000
Ankara	7	3.835	313	1.252.000	Kastamonu	12	364	314	1.727.000
Antalya	73	2.219	1.887	7.548.000	Kayseri	38	9.665	4.317	17.268.000
Artvin	33	598	698	3.350.400	Kırklareli	6	119	239	1.215.109
Aydın	20	5.729	3.115	10.458.719	Kırşehir	3	60	97	543.200
Balıkesir	9	108	103	463.500	Kocaeli	14	146	216	1.080.000
Bartın	5	26	26	130.000	Konya	31	1.191	980	4.410.000
Batman	2	490	518	2.590.000	Kütahya	19	1.898	975	3.782.851
Bayburt	10	246	157	706.500	Malatya	35	2.168	1.115	5.017.501
Bilecik	5	1.697	2.989	11.175.655	Manisa	12	1.435	1.147	4.014.500
Bingöl	2	6	11	50.094	Mardin	8	610	512	2.304.000
Bitlis	5	85	42	189.000	Mersin	36	370	413	2.065.000
Bolu	28	340	407	1.831.500	Muğla	75	13.403	12.441	47.275.800
Burdur	61	7.951	4.436	13.796.843	Muş	6	79	18	81.000
Bursa	23	1.866	841	3.784.500	Nevşehir	1	15	11	46.200
Çanakkale	10	233	293	1.172.000	Niğde	5	265	160	800.000
Çankırı	3	27	57	228.000	Ordu	29	791	1.163	6.104.000
Çorum	1	15	29	145.000	Osmaniye	4	225	104	572.000
Denizli	108	2.583	2.656	8.506.745	Rize	42	1.648	1.708	6.552.982
Diyarbakır	1	100	80	320.000	Sakarya	17	207	376	1.692.000
Düzce	36	358	379	1.822.990	Samsun	18	2.156	1.317	5.926.500
Edirne	1	15	85	382.500	Siirt	1	28	26	104.000
Elazığ	57	7.710	4.223	15.710.798	Sinop	5	49	74	370.000
Erzincan	19	852	487	2.191.500	Sivas	42	930	693	2.772.000
Erzurum	26	1.057	503	2.263.500	Şanlıurfa	5	1.750	513	2.308.500
Eskişehir	2	13	29	159.500	Şırnak	1	25	0	0
Gaziantep	1	750	388	1.552.000	Tekirdağ	1	60	73	328.500
Giresun	58	255	583	2.915.000	Tokat	24	1.510	752	3.760.000
Gümüşhane	30	2.979	1.837	8.266.500	Trabzon	72	6.110	2.908	13.132.000
Hakkari	2	58	29	130.500	Tunceli	4	420	217	976.500
Hatay	7	209	138	552.000	Uşak	8	137	51	229.500
Iğdır	1	10	10	56.700	Van	15	464	453	2.265.000
Isparta	69	1.706	1.611	6.048.671	Yalova	2	69	126	630.000
İstanbul	1	75	63	315.000	Yozgat	5	71	43	215.000
İzmir	6	41	87	478.500	Zonguldak	15	196	284	1.420.000
Toplam	1.427	101.737	68.649	277.317.000					

Tablo 2. Bölgelere Göre Alabalık İşletmelerinin Dağılımları

Bölgeler	İşletme Sayısı	Proje Kapasitesi (Ton/Yıl)	2008 Yılı Üretimi (Ton)	2008 Yılı Ekonomik Değeri (YTL)
Akdeniz Bölgesi	310	19.279	12.211	46.719.309
Doğu Anadolu Bölgesi	173	12.934	7.140	29.108.093
Ege Bölgesi	253	25.667	20.786	76.316.615
G. Doğu Anadolu Bölgesi	24	3.851	2.123	9.578.109
İç Anadolu Bölgesi	152	17.590	8.243	34.637.400
Karadeniz Bölgesi	426	17.821	12.742	58.718.712
Marmara Bölgesi	89	4.595	5.404	22.238.764
Toplam	1.427	101.737	68.649	277.317.000

Tablo 3. Alabalık İşletmelerinin Bölgelere Göre İşletme Sayısı ve Üretim Miktarlarına Göre % Dağılımları

Coğrafi Bölge	İşletme Sayısı	% Dağılımı	Üretim Miktarı (Ton)	% Dağılımı
Akdeniz Bölgesi	310	21,7	12.211	17,8
Doğu Anadolu Bölgesi	173	12,1	7.140	10,4
Ege Bölgesi	253	17,7	20.786	30,3
Güneydoğu Anadolu Bölgesi	24	1,7	2.123	3,1
İç Anadolu Bölgesi	152	10,7	8.243	12,0
Karadeniz Bölgesi	429	29,9	12.742	18,6
Marmara Bölgesi	89	6,2	5.404	8,0
Toplam	1.427	100	68.649	100

TARTIŞMA VE SONUÇ

Su ürünleri üretimi, dünya gıda üretiminde en hızlı gelişen sektörlerden biridir. Türkiye'deki su ürünleri üretimi de benzer bir gelişme göstererek yıllar itibarıyla artışlar göstermiştir. Üretim artışı sektörü olumlu yönde etkileyerek ülke ekonomisine azımsanmayacak ölçüde ekonomik girdi sağlamaktadır. Su ürünleri iç tüketimin yanında ihracat ürünü olarak da değerlendirilmektedir. 2008 yılı verilerine göre su ürünleri üretiminden toplam 1.947.824.480 YTL ülke ekonomisine katkı sağlamıştır. Bu üretimin %43,7'si yetiştiricilik üretiminden kaynaklanmaktadır (Gözğözoğlu ve ark., 2009).

Ülkemiz genelinde yaygın olarak yetiştiriciliği yapılan gökkuşuğu alabalığı işletme sayısı yetiştiriciliğin ilk başladığı yıllarda 1 adet iken, yıllar itibarıyla artış göstererek günümüzde 2009 yılı verilerine göre 76 il sınırları içerisinde 1.427 işletmede faaliyetini sürdürmektedir. Toplam yetiştiricilik üretiminin %45,1'i alabalık yetiştiriciliğinden elde edilmektedir (Anon, 2009). Bu oran dikkate alındığında ülke ekonomisine sağladığı katma değer 2008 yılı verilerine göre toplam su ürünleri gelirinin %14,2'sini, yetiştiricilik gelirinin ise %32,6'sını (277.317.000 YTL) oluşturmaktadır (Anon, 2009).

Araştırma sonucunda, mevcut olan işletmelerin %29,9'u Karadeniz, %21,7'si Akdeniz, %6,2'si Marmara, %10,7'si İç Anadolu, %17,7'si Ege, %12,1'i Doğu Anadolu, %1,7'si ise Güney Doğu Anadolu Bölgesi'nde faaliyet göstermektedir (Tablo 2).

Ülkemiz yetiştiricilik sektörünün geliştirilmesi, yeni teknolojilerle donatılmış su ürünleri işletmelerinin sayılarının artırılması ve ihracatın artırılması, ülke ekonomisine daha fazla katkıda bulunmak demektir. Arttırılan her işletme sayısı bu sektörde çalışan nüfusun da artırılması anlamına gelmektedir. Var olan yetiştiricilik potansiyeli göz önüne alındığında ülke ekonomisine daha fazla oranda katkı sağlayacaktır. Sonuç olarak, su ürünleri yetiştiriciliği açısından zengin su kaynaklarına sahip olan ülkemizin bu potansiyelinin, yeni teknolojiler kullanılarak verimli bir şekilde değerlendirilmesi, ekonomik ve sosyal açıdan önem arz etmektedir.

KAYNAKLAR

- Anonim, 2009. Su Ürünleri İstatistikleri 2008. Türkiye İstatistik Kurumu. Ankara
Anonim, 2010. Tarımsal Üretim Geliştirme Genel Müdürlüğü. <http://www.tugem.gov.tr>. (Erişim Şubat 2010)
Doğan, K., Güven, E. 2005. Ülkemizde (Türkiye) Su Ürünleri Yetiştiriciliği Yapılan İşletmeler, Üretim Kapasiteleri, İllere Göre Dağılımları ve Ekonomik Analizleri. Su Ürünleri Mühendisleri Derneği Dergisi (SÜMDER) Sayı 4/24 Temmuz 2005 (28-33)
Gözğözoğlu, E., Ertaş, S., Deniz, H., Yılmaz, M. N., Matlaş, Ö., Kuşhan, S., Akova, Y., Fidan, N., Demirsoy, İ., Deveci, S. 2009. Su Ürünleri Üretim, Fiyat ve Üretim Değeri İstatistikleri 2008. tarım ve Köyşleri Bakanlığı Tarımsal Üretim ve Geliştirme Genel Müdürlüğü. Su Ürünleri İstatistikleri Yayın No. 8. Ankara
Çelikkale, M.S., Düzgüneş, E., Okumuş, İ. 1999. "Türkiye Su Ürünleri Sektörü" Potansiyeli, Mevcut Durumu, Sorunları ve Çözüm Önerileri. İstanbul Ticaret Odası Yayın No: 1999-2

TEŞEKKÜR

Bu proje İstanbul Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Birimi tarafından desteklenmiştir. Proje No.UDP-7262